

“КАПЕЛЮХ” СІКОРСЬКОГО В. ДАНИЛЕНКА: БІОГРАФІЯ, КВАЗІБІОГРАФІЯ, ХУДОЖНІЙ РОМАН?

Біографія Ігоря Сікорського, написана В. Даниленком, явно не вписується в жанрове визначення біографічного роману, хоча за величиною постаті головного героя, значенням його для розвитку людства цілком є романною за змістом. Ігор Сікорський постає як геніальна людина, що триумфально рухається вперед, незважаючи на численні перешкоди і труднощі, заради досягнення поставленої мети. Твір у тій частині, що стосується безпосередньо його діяльності, твердо базується на документах і фактах. Сюжетна лінія, що пов'язує головного героя з Кароліною Гулій – це художній вимисел і бурхлива фантазія автора. Тут можна говорити як про квазібіографію, так і про художній роман.

Ключові слова: біографія, вікторіанська біографія, квазібіографія, художній роман, обрамлення.

Olexandr Halych. "Sikorskyi's Hat" by Volodymyr Danylenko: biography, quasi-biography, artistic novel?

The biography of Igor Sikorsky, written by V. Danylenko, clearly does not fit the definition of a genre of biographical novel, although the magnitude of personality of the protagonist, its value for the development of mankind is quite novellike in content. Igor Sikorskyi is presented as a man of genius triumphantly moving forward despite numerous obstacles and difficulties, in order to achieve his goal. The part of the story that directly relates to Sikorskyi's activities is firmly based on the documents and facts. While the storyline tying a protagonist with Karolina Hulyi is just a result of the author's unrestrained fantasy. Here one can talk about quasi-biography and a piece of fiction at the same time.

Key words: biography, Victorian biography, quasi-biography, novel, framing.

Володимир Даниленко (1959 р. н.) не новачок в українській літературі. Його життєва біографія виявилася досить непростою, перш ніж стати письменником, він закінчив Житомирський будівельний технікум, два роки служив в армії на ядерному полігоні в Семіпалатинську, згодом навчався на філологічному факультеті Житомирського педагогічного інституту, який закінчив 1985 року. Ще два роки працював учителем української мови та літератури в середній школі №12 міста Житомира. З 1987 по 1990 рік був кореспондентом обласної молодіжної газети “Комсомольська зірка”. Навчався в аспірантурі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. 1994 року захистив кандидатську дисертацію “Архетип, монотип, стереотип як формотворчі структури художнього тексту (на матеріалі творчості Григора Тютюнника)”. З 1993 по 1996 рік працював на посаді керівника відділу культури Житомирського міськвиконкому. З 1996 року живе і працює в Києві (менеджером, журналістом, заступником редактора часопису “Слово і Час”). Був приватним підприємцем, викладав у Київському університеті імені Тараса Шевченка, Національній академії державного управління при Президентові України, Київському національному університеті культури і мистецтв України, працював у Секретаріаті Кабінету Міністрів України. Зараз докторант Київського університету імені Тараса Шевченка. Його обрали головою Київської організації Національної спілки письменників України.

В. Даниленко репрезентує Житомирську школу, особливість якої в літературному процесі на рубежі ХХ – початку ХХІ століття була обґрунтована в його авторській антології “Вечеря на дванадцять персон”. Письменник також упорядкував збірки п'яти житомирських поетів “Тен-клуб” (1994), антології новітньої прози “Квіти в темній кімнаті: сучасна українська новела: Найкращі зразки української новелістики за останні 15 років” (1997); “Опудало: Українська прозова сатира, гумор, іронія 80-90-х років двадцятого століття” (1997); “Вечеря на 12 персон: Житомирська прозова школа” (1997); кримськотатарської літератури ХХ ст. “Самотній пілігрим” (2004); українського соціального оповідання ХХІ ст. “Похід через засніжений перевал” (2013); автором збірки малої

прози “Сон із дзьоба стрижа” (2006), повістей “Дзеньки-бреньки” (1997), “Місто Тіровиван”, “Усипальниця тарганів” (1999), збірки повістей “Тіні в маєтку Тарновських” (2012), романів “Газелі бідного Рамзі” (2008), “Капелюх Сікорського” (2010), “Кохання у стилі бароко” (2011), п’єси “Гроші для Йонеско” (2013), роману, повісті, оповідань “Грози над Туровцем” (2014) та ін.

Нас же цікавить його роман “Капелюх Сікорського”. Зокрема жанр. Що це? Біографічний роман? Не дивлячись на те, що в ньому знайшло своє відображення чимало справжніх фактів із життя та діяльності відомого авіаконструктора, киянина за народженням Ігоря Сікорського, все ж біографічним романом у прямому розумінні твір назвати не можна. Передусім тому, що провідна сюжетна лінія пов’язана зі взаєминами героя з Кароліною Гулій, коханою авіаконструктора, яка, скоріше за все, вигаданий персонаж. Кароліна в романі еволюціонує від повії до поважної пані, добропорядної дружини працівника Товариства цукрових і рафінадних заводів братів Терещенків Олександра Жолкевича, матері його дітей. А це означає, що певна частина роману спирається на вигадані події та обставини, а тому “Капелюх Сікорського” можна вважати квазібіографічним твором.

Якщо це просто художній роман, а не роман-біографія Сікорського, то можна вітати автора з успіхом його книжки: тут є все – захоплююча романтична історія про те, як неповнолітня повія Кароліна Гулій спокушає молодшого за неї на два з половиною роки київського гімназиста і стає для нього еталоном жінки, кохання до якої він пронесе через усе своє непросте життя, з успіхами та невдачами, тріумфами й поразками, визнанням і втратою батьківщини. Навіть ставши знаменитим, маючи спочатку одну родину, потім іншу, п’ятеро дітей, Ігор Сікорський, згідно із версією В. Даниленка, не припиняв думати про Кароліну. Під кінець життя герой роману шкодував лише про одне: “Я не тримав твою фотографію, Кароліно, – сумно подумав він, – з квітами на столі, бо в мене була сім’я і я не мав твоєї фотографії” [1, 276].

І все ж та частина твору, що пов’язана з життям та діяльністю Сікорського як авіаконструктора, більш нагадує класичний біографічний роман хронікально-подієвого типу, що в часовій послідовності розповідає історію цієї особистості від гімназійних років, через відтворення навчання в Морському кадетському корпусі в Петербурзі, Київському політехнічному інституті, роботи головним авіаконструктором на Російсько-Балтійському заводі, еміграції до Сполучених Штатів Америки і праці там аж до самої смерті 1972 року. Події твору відбуваються у Старому і Новому світах (Київ, Санкт-Петербург, Орша, Париж, Лондон, Нью-Йорк, Рузвельтфільд, Стратфорд, Денвер та інші міста в Російській імперії, Англії, Франції та Сполучених Штатах Америки). Однак цей роман нічим не нагадує вікторіанську біографію з її абсолютно позитивним героєм, що впевнено прямує до вершин слави. Такий тип біографічних творів був популярним у багатьох європейських літературах у ХХ столітті, у тому числі й у радянських (досить згадати відомі біографічні серії ЖЗЛ, “Пламенные революционеры”, “Життя славетних”, “Уславлені імена” тощо). Здається, лише початок ХХІ ст. засвідчує відмову письменників від вікторіанської біографії.

Тип біографії завжди визначає постать головного героя. Ігор Сікорський у В. Даниленка – це складна реальна особистість, людина наділена безумовним талантом, одержимістю у праці, заради втілення споконвічної мрії людства – полинути в небо. Ще з дитинства його увагу привернув винахід “Леонардо да Вінчі, що намалював летючу машину, яка вкручувалася в повітря, наче свердло” [1, 24], про який у дитячі роки читала йому мама.

Уже навчаючись у київській гімназії Ігор сконструював перший власний гелікоптер, дерев’яну іграшку, накрутивши гумку на якій, він примушував її

злітати в повітря. Щоправда, батько, відомий професор, психіатр, завідувач кафедри душевних і нервових хвороб Київського університету нічого нового в цьому винаході сина не помітив, не підтримавши його пошуки, не надавши йому достатньої уваги. “Ще Авл Гелій у своїх “Античних ночах” розповідав, що математик і полководець Архит Тарентський виготовив дерев’яного голуба, який літав за допомогою механічного пристрою, – розгублено пробурмотів він. – Тож немає нічого нового під сонцем” [1, 25]. Проте згодом, помітивши талант сина до конструювання літальних апаратів, Іван Сікорський на перших порах матеріально допомагав реалізовувати технічні ідеї сина. Він дав гроші на поїздку до Парижа, де Ігор певний час навчався в технічній школі Дювіньо де Ланно, засвоюючи ази повітроплавання, відвідував перші демонстраційні польоти на літаках. Проте зрозумівши, що нічого нового він у Франції вже не дізнається, Сікорський повертається до Києва. Там на нього чекала трагічна подія – смерть матері. Після цього, за версією В. Даниленка, “весь світ звузився до Кароліни Гулій. І заради завоювання її серця він готовий був конструювати гелікоптера, що нагадував жіноче тіло, яке відкрило йому глибини кохання, муки ревнощів і велику тугу самотності” [1, 55].

Щоб мати необхідні технічні знання, Ігор Сікорський став студентом Київського політехнічного інституту, “але в інституті його не приваблювали теоретичні дисципліни. Сікорському хотілося конструювати. У дворі свого будинку він змайстрував парового мотоцикла і їздив ним, дивуючи студентів і перехожих, до політехнічного інституту, розташованого недалеко від Сирецького іподрому” [1, 61]. Однак більш за все він “хотів створити повітряну машину, яка б могла зависати в повітрі, підніматися без розбігу й сідати на дах будинку” [1, 61]. Одного разу за вікном своєї квартири в Києві Ігор побачив, як кіт полював на горобця: “Горобець дражниввся з котом, зазірав у вікно, а потім завис над його головою і тріпотів у повітрі на одному місці” [1, 68]. З побаченого Сікорський зробив висновок, що його гелікоптер мусить поводитися в повітрі як той горобець, зависати, літати, приземлятися у тому місці, де не зможе зробити це літак. В. Даниленко як майстер динамічного сюжету вважає, що лише велике кохання до заміжньої жінки, мрія підняти в небо машину, а потім одружитися на Кароліні може бути потужною мотивацією для такого технічного винаходу.

Перші невдалі спроби побудувати гелікоптер привели до того, що Ігор покинув навчання в інституті, ні батько, ні брат Сергій не змогли його переконати не робити цього: він знову поїхав до Франції. У Парижі юнак багато часу проводив, спостерігаючи за польотами аеропланів. Коли Ігор знову повернувся до Києва, “з собою він привіз три книжки Фердинанда Фербера про літаки і нічого про гелікоптери” [1, 66]. Літню кухню будинку в Києві Сікорський перетворив на майстерню, у якій вирішив змайструвати вертоліт: “Через два місяці машина була готова. Вона нагадувала велику дерев’яну клітку, на підлозі якої Ігор приладнав привезений із Франції мотор “Аннані”, поруч було місце для пілота” [1, 69]. Випробування гелікоптера виявилися невдалими, двигуну не вистачало потужності, а оскільки більш сильного мотора Сікорський не мав, він вирішив на певний час повернутися до будівництва аеропланів. Привізши два нових мотори з Парижа, герой роману спочатку вирішив перевірити їх, сконструювавши аеросани, які він випробував на Печерському іподромі, отримавши одразу кілька замовлень на їх виробництво. На санях він катає свою кохану Кароліну, переконуючи її, що обов’язково втілить свою мрію в життя.

Невдовзі він справді збудував нову модель гелікоптера, яка зуміла піднятися над землею: “Усі подальші випробування гелікоптера показали, що він піднімає власну вагу, але не може підняти пілота. Для цього не вистачало ні потужностей, ні потрібних знань, які б змусили повітряну машину триматись у

повітрі. Сильніших двигунів у нього не було. Коштів теж” [1, 75]. Тоді Сікорський вирішив віддати свої двигуни однокурснику Федорові Билинкіну, який вирішив зайнятися літакобудуванням. В. Даниленко, спираючись на документальні свідчення, розповідає про гурток повітроплавання, організований професором політехнічного університету Миколою Делоне, до якого увійшли “Ігор Сікорський, Федір Билинкін, Василь Іордан, Георгій Адлер, Михайло Климиксеїв, Анатолій Серебряков, Костянтин Ергант і Володимир Панасик” [1, 76]. Перший їхній літак отримав назву БІС-1: “Ця назва була аббревіатурою, утвореною від прізвищ Билинкін, Іордан, Сікорський” [1, 76]. Саме на цьому літаку Сікорський здійснив свій перший політ. Звичайно, цей політ був коротким і летів пілот не високо. На наступній моделі БІС-2 він пролетів уже 200 метрів за 12 секунд на висоті півтора метри. Все це були необхідні етапи становлення авіації і становлення самого Сікорського не лише як конструктора, а й як льотчика, що випробовував власні повітряні машини. Далі пішли літаки С-3 і С-4. На першому з них Сікорський набрав таку висоту, що “куренівські хати нагадували сірникові коробки, а люди – мурашок” [1, 83].

Підводячи підсумок початку авіабудівної кар’єри головного героя, спираючись на документальні свідчення, В. Даниленко зазначав: “За два роки Ігор Сікорський сконструював два невдалі гелікоптери і чотири літаки, на які витратив батьківські гроші. У політехнічному інституті він безнадійно відстав від однокурсників. Треба було або закінчувати інститут і робити кар’єру інженера, або на свій ризик за власні кошти конструювати літаки” [1, 85]. Проте молодий винахідник мав свій погляд на власне майбутнє: “Мріяв створювати і випробовувати літаки, а коли навчиться це робити, сконструювати гелікоптера й одружитися з Кароліною Гулій” [1, 85].

Уже в 1911 році Сікорському вдалося вперше в Російській імперії підняти в небо літак із пасажирами на борту, це були його однокурсники й помічники у справі авіабудування Панасик, Ергант, Іордан. Згідно версії В. Даниленко робить у цей день також пасажиркою Ігоря Сікорського Кароліну Гулій. Після вдалих польотів до молодого авіаконструктора прийшов успіх, його літак переважив французькі “Фармани”, а російський імператор особисто підійшов до його дітища й побажав Сікорському подальших успіхів. Згодом на міжнародній виставці повітроплавання біплан С-6А двадцятидворічного винахідника одержав золоту медаль. Самому Сікорському було запропоновано стати головним конструктором Російсько-Балтійського вагонного заводу і зайнятися конструюванням літаків. Роки роботи на підприємстві були успішними для головного героя роману. Його чотирьохмоторний літак “Гранд” зацікавив Миколу II: “Цар у полковому мундирі під’їхав на коні, обійшов навколо “Гранда” і попросив підняти на борт. Йому подали драбину, разом з Сікорським він ступив на балкон і придворний фотограф їх сфотографував” [1, 120].

Найбільшим досягненням Ігоря Сікорського в російський період його біографії стала побудова велетенського літака “Ілля Муромець”. В. Даниленко в романі докладно описує цю реальну подію: “Новий літак зібрали на Корпусному летовищі, і вже в грудні він був готовий до випробувань, які в конструкторському бюро вирішили проводити на лижах. Перші перевірки показали, що машина легка в управлінні. Після польотів із розворотами літак здобув два світові рекорди на вантажопідйомність. Уперше в історії повітряна машина підняла шістнадцять дорослих людей” [1, 124]. А в червні 1914 року екіпаж “Іллі Муромця” (Ігор Сікорський, Христофор Прусик, Георгій Лавров, Володимир Панасик) здійснив наддальній на той час переліт за маршрутом Петербург – Київ. Автор роману у строго хронологію подій органічно вмонтує пейзажі, які могли б бачити члени екіпажу з борту літака в Києві: “...Вони

побачили ланцюговий міст і бані Києво-Печерської лаври” [1, 130]. Тут нічого нового автор не придумує. У біографічних романах письменники часто використовують подібний прийом: якщо герой опиняється в Лондоні, то він може помилуватися Темзою, якщо – у Парижі, то – Ейфелевою вежею, якщо – у Єревані, то – горою Арарат.

Далі перебіг реальних подій чергується з вигаданими. Вони, звичайно, пов’язані з Кароліною Гулій, яку Ігор підіймає в повітря на новому літаку. Після польоту між героями відбувається такий діалог: “Подобається “Ілля Муромець”? – запитав Ігор.

– Особливо назва. Сам придумав?

– Цар, – почервонів він.

– Ну й фантазія у царя, – пирснула Кароліна.

– Чим кращий літак, тим гірша назва, – сказав їй.

І вони голосно засміялися.

— Краще називай повітряні машини своїм прізвиськом” [1, 131 – 132].

Після цього Сікорський називав свої літаки та гелікоптери лише власним ім’ям.

До того ж після відвідин Києва події в романі В. Даниленка пришвидшилися, адже розпочалася Перша світова війна. Попит на послуги Ігоря Сікорського у військовому відомстві Росії значно збільшився, армія почала освоювати авіацію, завод, який спеціалізувався на літаках, “працював цілодобово у три зміни” [1, 137]. Сам Сікорський мав нагоду бачити дієвість своїх літаків у боях під Варшавою.

“Усю війну він створював нові моделі важких і легких літаків, які відправляли на фронт” [1, 142]. Проте, за версією В. Даниленка, Ігоря Сікорського мучила не війна, не робота, а кохання до Кароліни Гулій. Здається, саме тоді він уперше зрозумів, що вона ніколи не стане його дружиною. Одного разу, милуючись картиною Гогена “Жінка, яка тримає плід” в Ермітажі, йому прийшла несподівана думка: “У моєму житті теж буде три жінки.... Ця перша, що визирає з-за дерева, Кароліна на Зозуліній Дачі, наступна – та, з якою я незабаром познайомлюся, і третя з дитиною на руках, яка буде зі мною до останніх днів” [1, 143].

Про інших, крім Кароліни, жінок у романі говориться зовсім мало, хоча й перша його дружина Антоніна, з якою Ігор познайомився в Петербурзі, і друга – Ліза, подані у творі як епізодичні персонажі, естетична функція яких набагато скромніша, ніж вигаданої Кароліни Гулій, навколо якої обертається головна сюжетна лінія “Капелюха Сікорського”.

Після жовтневих подій 1917 року Ігор Сікорський опинився в небезпеці. Його праця для нової влади виявилася непотрібною, зароблені ним гроші, які він вклав у виробництво літаків, перетворилися у звичайні папірці. В. Даниленко відтворює вагання авіаконструктора. Що робити? Повертатися до Києва чи їхати за кордон? Все вирішив візит робітника з авіазаводу, який повідомив: “Вам треба тікати.... Я бачив наказ про Ваш розстріл” [1, 148].

Невдовзі Сікорський опинився в Ньюкастлі, звідти перебрався до Франції. Дружина відмовилася з ним їхати за кордон. У Парижі він продовжив роботу над створенням важкого бомбардувальника для французької армії, але невдовзі війна закінчилася, “Сікорському виплатили гроші за розробку креслень і сказали, що його послуг більше не потребують” [1, 155]. Після цього його шлях проліг в Америку. Американська частина біографії Сікорського більш документалізована, автор частіше спирається на реальні події та факти, а любовна сюжетна лінія, пов’язана Кароліною Гулій, поступово відходить на другий план, стає маргінальною. Щоб оживити сюжет, автор часто використовує

пейзажі. Тим самим він далеко не відходить від документальної основи твору, оскільки передає те, що саме міг би побачити емігрант, уперше ступивши на американський берег. Це, звичайно ж, статуя Свободи, метушня на вулицях Нью-Йорка, а оскільки твір спирається на документальну основу, то ще й точна дата прибуття Ігоря Сікорського до США: “30 березня 1919 року в туманному мареві він побачив Статую Свободи. Нью-Йорк зустрів його несамовитою метушнею, якої не було ні в Києві, ні в Петербурзі, ні в Парижі. На вулицях стояв запах вологи, поп-корну і випарів із каналізаційних решіток” [1, 155].

Початок емігрантського життя для Сікорського видався ніби вдалим, “з ним було підписано контракт на проектну документацію двох літаків із трьома двигунами кожен потужністю у 700 кінських сил” [1, 159]. Але військові програми в Сполучених Штатах з настанням миру згорнулися і через півтора місяці фінансування проектної документації було припинено. Країну охопило безробіття. Гроші закінчувалися, а знайти роботу ніяк не вдавалося. Автор роману, щоб показати всю тяжкість ситуації, у якій опинився Сікорський, наводить таку сцену, яка, звичайно, виступає плодом фантазії письменника: “Настав день, коли його сніданок почав складатися тільки з чаю. Втомлено брів він холодним парком, доки не знесилів і сів на лаву. Заплющив очі й сидів у напівдрімоті, щоб заглушити голод і холод. Але щось упало йому на плече. Підвів голову і на дереві побачив білку. Під ногами лежала четвортинка пшеничного хліба. Повільно підняв хліб і звів очі до білки:

– Дякую, – сказав, торкаючись капелюха” [1, 160].

Наступного дня Сікорський знайшов роботу. Він став викладати математику для дітей російських емігрантів. Додатково читав публічні лекції з астрономії та повітроплавання. Так тривало чотири роки, після чого Сікорський таки зумів повернутися в авіацію. Була створена компанія “Сікорський Аероінжиніринг Корпорейшн”, президентом якої став Ігор. Починали роботу з курника, де розмістилося конструкторське бюро, перший літак будувався під дірявим навісом на запущеній фермі в містечку Рузвельтфілд, що на острові Лонг-Айленд. Якщо порівняти цей факт із біографією героя твору В. Айзексона американського генія Стіва Джобса, котрий створював перший у світі персональний комп’ютер у батьківському гаражі, то стає зрозумілим, що справжній талант може знайти себе в найнесприятливішому середовищі.

В. Даниленко в непрямую мову головного героя вкладає слова, що свідчать про діаметрально протилежні підходи до літакобудування в царській Росії, Франції й Сполучених Штатах Америки: “У Росії чи Франції він сподівався на підтримку царя, держав, чиновників, а тут була Америка, і доводилось розраховувати тільки на власні сили” [1, 162]. Сікорському хронічно не вистачало грошей на завершення будівництва першого свого літака в США. За порадою сестри він звернувся до української громади за допомогою, але там грошової підтримки не знайшов. Несподівано допоміг відомий російський емігрант, композитор і піаніст Сергій Рахманінов, який дав п’ять тисяч доларів, досить значну за тих часів суму. За цю допомогу Сікорський зробив Рахманінова віце-президентом своєї компанії, його ім’я сприяло популяризації проекту.

Саме тоді Сікорський одружився вдруге. Його дружиною стала Єлизавета, батько якої до війни служив на кордоні в Маньчжурії. Автор про цю подію згадує ніби мимохідь, не акцентуючи на цьому особливої уваги так, як це він робив раніше, описуючи подробиці стосунків із Кароліною Гулій, відтворюючи почуття й переживання, пов’язані з цим: “Це був тверезий вибір дорослого чоловіка, зайнятого серйозною роботою, яка була справою його життя. Він змирився з тим, що його велика любов залишалась у минулому і втрачена безповоротно” [1, 173].

Невдачі, а їх в авіабудівництві бувало чимало, Ігор Сікорський намагався переносити на самоті, аналізуючи власні прорахунки й недоліки. Для цього він їхав у безлюдні місця на березі океану. Одного разу після чергової невдачі він помчав на мотоциклі вздовж берега Атлантики: “На безлюдному березі знайшов привітну місцину, впав у траву, довго лежав, дивився на купчасті хмари, набрякли передзахідним сонцем, і віддав себе в руки відчаю: “Невже це все? Скільки потрачено зусиль, грошей. Скільки розбито ілюзій. Усе полетіло шкереберть” [1, 177]. Втомлений герой засинає на березі океану. Уві сні (В. Даниленко в романі часто використовує оніричні прийоми) він бачить себе за штурвалом великого літака, а поруч сидить гола Кароліна в чорній вуалі, у неї помер чоловік. Навкруги спалахували блискавки, гриміла гроза. “Грім уві сні – це добрий знак” [1, 177], – почув він голос Кароліни.

Наступного дня Сікорський збирає свою команду й аналізує причину невдачі. Після всі працюють над усуненням недоліків. Автор роману докладно перераховує типи літаків, над якими працював авіаконструктор, непросте становлення колективу компанії, амбітні проекти, у яких брали участь літаки Сікорського. Одного разу французький льотчик Рене Фонк замовив літак для трансатлантичного перельоту, він хотів утвердити пріоритет своєї держави в першому подоланні відстані між двома континентами: “Відстань від Нью-Йорка до Парижа була 3750 миль. Під час розрахунків вирішили переробити двомоторний літак у тримоторний. Оригінальною розробкою моделі стало додаткове шасі, яке відкидалося після злету, щоб не обтяжувати літак у повітрі” [1, 183]. Сікорський наполягав на додаткових випробуваннях літака, а Фонку дуже хотілося якомога швидше прославити своє ім'я, тому він прагнув не відкладати виліт. У результаті літак, не пройшовши необхідні передпольотні випробування, розбився при старті, двоє з чотирьох членів екіпажу загинули. Цю подію Сікорський розглядав як особисту трагедію. Фонк же, визнавши свою провину, замовив новий літак для польоту через океан. Але першим перелетіти через Атлантику він уже не встиг, це зробив нікому до цього не відомий американський пілот Чарльз Ліндберг на одномоторному легкому літаку.

Після цього Сікорський став конструювати літаки-амфібії, що могли сідати на сушу та море. Справи його компанії пішли вгору, невдовзі вона отримала нову назву “Сікорський Авіейшн Корпорейшн”: “У Стратфорді, недалеко від Бриджпорта, у штаті Коннектикут було куплено ділянку землі для будівництва нового заводу. Президентом компанії став Арнольд Діккінсон. Відтепер Сікорський міг не займатися адміністративною роботою і зосередитися на конструюванні нових літаків” [1, 190 – 191].

Успіхи його дітищ у літакобудуванні тішили Сікорського, але в снах “йому здавалося, що він – усе ще київський підліток, захоплений зненацька коханням до Кароліни, з якою летить у дитячому сні над Хрещатиком. Над Кароліною дерев'яна вісь і гвинт, і вона схожа на гелікоптер” [1, 193 – 194]. Це ніби підсвідомість йому нашіптувала, що він, Сікорський, створений для будування гелікоптерів. Проте час для цього ще не настав. Сікорський продовжував активно вдосконалювати старі моделі літаків-амфібій і будувати нові. Його літаки закупляли Військово-Морські Сили США, приватні авіакомпанії. Два літаки S-43 купив Радянський Союз. Відомий радянський авіаконструктор Андрій Туполєв під час візиту до Сполучених Штатів зустрівся з Ігорем Сікорським, щоб передати пропозицію радянського керівництва – повернутися на батьківщину й будувати там літаки. На що емігрант відповів: “...Мені нема чого повертатися до Радянського Союзу, бо я з нього ніколи не виїжджав. Це не моя країна” [1, 202].

В. Даниленко зображує свого героя, як людину одержиму у праці. Він увесь у роботі, навіть увечері вдома в години відпочинку він думає про літаки.

Особисте його життя в романі, особливо в тій його частині, що стосується американського його періоду, залишається зредукованим. Сікорський не встиг навіть роздивитися, як вирости його діти. Він не помітив, як дорослою стала донька Тетяна від першого шлюбу, яку колись привезла до США сестра Ольга. Він був приголомшений новиною, що вже став дідом. Сікорський поїхав до пологового відділення: “Йому показали сонного малюка, жовтого, наче вимашеного соком волоського горіха. Він пробурмотів щось про невідкладні справи і повернувся на завод, де секретарка повідомила, що його терміново викликають в офіс компанії” [1, 209]. Там йому сповістили, що не потребують більше його послуг, оскільки фінансування скорочується. Це стало черговим важким випробуванням для людини, яка не мислила себе без авіації. Як завжди в такі хвилини, Сікорський поїхав на берег океану. Там він побачив молоду жінку дуже схожу на Кароліну. Її звали Джулія. Поговоривши з нею, вирішив, що це її донька.

“Мені сорок дев’ять років, моїй старшій доньці Тетяні – двадцять, Сергію – тринадцять, Миколі – дванадцять, Ігорю – дев’ять, а наймолодшому – сім. Я переживаю кризу, але криза дається людині, щоб вона могла переоцінити своє життя і правильно ним розпорядитись. Колись я обіцяв Кароліні, що зроблю повітряну машину, схожу на неї. І її дочку Джулію я зустрів для того, щоб повернутися до цієї ідеї” [1, 214]. Ці роздуми головного героя надихнули його на повернення до юнацької мрії створити гелікоптер. Того ж року Сікорський подав на розгляд компанії проект повітряної машини. Не зразу, але гроші на побудову гелікоптера були виділені. Робота над машиною просувалася поволі: “Після вісімнадцяти кардинальних переробок від первісного варіанту незмінними залишилися тільки частина фюзеляжу, крісло пілота, паливний бак і два колеса шасі. З експериментальною моделлю було покінчено. Пора було приступати до військового варіанту” [1, 225]. 14 січня 1942 року гелікоптер уперше піднявся в повітря. Потім стали надходити замовлення: спершу на двадцять дві машини для американської армії та вісім для британців, згодом ще на двісті, потім на дев’яност, пізніше на сімсот вісімдесят гелікоптерів.

Сікорський став знаменитим. Його гелікоптери установлювали світові рекорди. На їхньому рахунку були перші перельоти через Атлантику та потім – Тихий океан. Але душевні муки людини, яка все життя кохала лише одну жінку, супроводжували її завжди. В. Даниленко прагне зануритися у глибини внутрішнього світу героя, його психологію, мотивуючи його дії і вчинки: “За свій вік він так і не наблизився до розуміння любові. Єдине знав, що це таємниця двох людей, яка наповнює їхнє життя справжнім смислом. Він зрозумів раптом, що його любов до Кароліни була захопленням жінкою, яка відкрила шлях до гармонії з собою і світом, оголивши всі грані почуттів, що бідного на глибокі переживання підлітка зробили повноцінною людиною. І після того, як вона позбавила його дитячої ущербності, він відчув, що може змінювати світ. Та коли Кароліна зникла з життя, любов, яку вона запалила в його серці, перетворилася у силу, що рухала ним, розкриваючи нові можливості його духу і розуму” [1, 254].

Ігор Сікорський пішов на пенсію в час, коли його фірма “Сікорський Ейркрафт” процвітала. Зібравши працівників компанії у свій день народження, він заявив: “Я залишаю вас, коли фірма перебуває в найкращій формі. У нас одинадцять тисяч працівників, сучасне обладнання, найкращі спеціалісти, ми перші в світі за кількістю випущених гелікоптерів. Наші машини літають усюди. У вас усе є. Для чого вам старий Сікорський? Відпустіть мене...” [1, 272]. Після виходу на пенсію авіаконструктор до кінця днів залишався консультантом фірми: “У цей час він більше займався конструкторською роботою і весь свій досвід вклав у машини другого покоління, оснащені газотурбінними двигунами, серед яких була повітряна модель “Сі Кінг”, яку він називав “Стегно Кароліни”. І цей

гелікоптер, присвячений його давньому кохання, став одною з найкращих гвинтокрилих машин в історії повітроплавання” [1, 272].

В. Даниленко вкладає в уста свого героя думки, які підтримують його версію успіхів авіаконструктора: всі його досягнення – це результат кохання до жінки, якої він не бачив десятки років емігрантського життя: “Цей гелікоптер нагадує твоє стегно, Кароліно..... Я зробив те, що обіцяв тобі шістдесят дев’ять років тому. Я завоював світ одним твоїм стегном. А що б було, якби я показав йому твої обидва стегна? Я злякався демонів. Яких ти пробудила. І зараз на схилі літ відчуваю неспокій і боюсь цього. Боюсь зруйнувати рівновагу і той дім, який я зводив усе життя” [1, 272 – 273].

Автор роману наводить у тексті ще один місток, який і на схилі літ поєднував Сікорського з батьківщиною. Розглядаючи в кабінеті своє фото з президентом Дуайтом Ейзенхауером, герой згадав про візит радянського керманіча Микити Хрущова до Америки. Останній панічно боявся літати на вертольотах, а президент США запропонував йому відвідати Кемп Девід саме на цьому виді повітряного транспорту. Тоді ж під час польоту Ейзенхауер повідомив Хрущову, що машину збудував його співвітчизник Ігор Сікорський. Хрущов у відповідь попросив продати кілька таких гелікоптерів СРСР, Ейзенхауер же вирішив подарувати дві машини.

В. Даниленко вкладає у свідомість умираючого авіаконструктора сон, героїнею якого знову була Кароліна Гулій: “Кароліна стояла в білому вельоні й весільній сукні, залита співучим промінням прожектора, така, як він запам’ятав її, коли вона востаннє затримала свою руку в його руці, сідаючи в карету біля київського готелю “Континенталь”.... Кароліна взяла його під руку, і вони пішли світляною доріжкою, продертою в темряві прожектором. Вони йшли, притиснувшись одне до одного, а навколо, заглушуючи даленіючий гуркіт гелікоптера, божеволіли цикади, і їхній хор наповнював темну ніч, що обступала з усіх боків і густішала з кожним кроком” [1, 285].

На окрему увагу заслуговує назва твору – “Капелюх Сікорського”, точніше її ключове слово. Знаменитий капелюх, який ніби подарувала на початку їхніх взаємин Кароліна Гулій, стає символічним образом, що кожен раз нагадує героєві про кохану і є своєрідним оберегом, оскільки завжди приносить йому удачу. Сікорський одягає його в непростих ситуаціях, що виникають при випробуваннях техніки. Це помітили навіть його колеги. У найскладніші моменти вони стали просити доторкнутися до капелюха, а один із них капітан Вінцент Мак Говер сказав: “Усі пілоти гелікоптерів знають,... що перед важливим польотом треба одягти вашого капелюха” [1, 267]. Стара гадалка так трактує знаменитий капелюх: “Цей грубий капелюх – ваше безпросвітне важке життя, сповнене страху і безконечних змагань. Ви все життя тікали від любові. Ось про що сказав мені ваш старий фетровий капелюх” [1, 282]. Коли дружина Сікорського Ліза побачила чоловіка мертвим, поруч “біля ліжка валявся старий фетровий капелюх, ніби стара непотрібна річ, викинута на смітник” [1, 286]. Життя закінчилося і капелюх як символ великого кохання перетворюється на непотріб.

Біографія Ігоря Сікорського, написана В. Даниленком, надзвичайно складна за будовою. Вона явно не вписується в жанрове визначення біографічного роману, хоча за величиною постаті головного героя, значенням його для розвитку людства цілком є романною за змістом. “Капелюх Сікорського” українського письменника не відповідає принципам вікторіанської біографії, оскільки містить чимало епізодів, що жодним чином не відповідають її канонам: показати головного героя лише в позитивному плані, обминувши всі негативні прояви його життя та діяльності.

Художній прийом обрамлення використовує автор, змальовуючи життєвий шлях Ігоря Сікорського. Письменник прагне переконати читача, що це не він,

а якийсь американець українського походження Ніколас Мацалок в аеропорту “Бориспіль” розповідає випадковому пасажирові Роману Шепелю історію життя авіаконструктора. Родина Мацалків із покоління в покоління займалася продажем головних уборів. “Тож я розкажу вам історію, яку розповів колись дід батьку, а батько – мені. Це історія про те, як вплинули на життя одного відомого чоловіка жінка й капелюх” [1, 9].

Ігор Сікорський у В. Даниленка постає як геніальна людина, що триумфально рухається вперед, незважаючи на численні перешкоди і труднощі, заради досягнення поставленої ще в юності мети. Його твір у тій частині, що стосується безпосередньо діяльності Сікорського, твердо базується на документах і фактах. Та ж сюжетна лінія, що пов’язує головного героя з Кароліною Гулій – це художній вимисел і бурхлива фантазія автора. Тут можна впевнено говорити про квазібіографію. Обрамлення, де діє герой-розповідач, відсилає роман до традицій класичної літератури ХІХ ст. Звернення до постмодерністських практик будови документального твору, особливо в тій частині, що торкається еротичних мотивів, роблять роман В. Даниленка цілком сучасним, що відповідає принципам розвитку документалістики початку ХХІ століття. На створення біографії геніального авіаконструктора Ігоря Сікорського помітний вплив мали спроби автора уникнути новітніх глобалізаційних потягів, які розмивали національне коріння героя, робили його космополітичним.

Все це потребує подальшого ретельного осмислення літературознавцями й наполегливого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко В. Капелюх Сікорського / В. Даниленко. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2014. – 290 с.

Отримано 02.12.2015 р.

м. Старобільськ